

Državni izpitni center

JESENSKI IZPITNI ROK

FILOZOFIJA

NAVODILA ZA OCENJEVANJE

Četrtek, 29. avgust 2024

SPLOŠNA MATURA

IZPITNA POLA 1

Ocenjevalna shema za komentar besedila (0–22 točk)

Navedeni opisi v shemi ustrezajo večjemu delu komentarjev, vendar je treba upoštevati, da posamezni komentarji lahko vsebujejo lastnosti z različnih ravni. V takšnem primeru je treba presoditi, kateri element oziroma lastnost prevladuje v odgovoru kot celoti.

Točke	Merila
0–10	Odgovor ne zadošča
0	Popolnoma nerelevanten odgovor, če je že najti kaj relevantnega, gre za naključje. Očitno je, da kandidat dela ne pozna.
1–4	Odgovor je nerelevanten, toda v njem je kljub temu najti kakšen element razumevanja, ki je lahko posledica parafraze besedila ali poskusa odgovoriti na vprašanja. Očitno je, da kandidat dela ne pozna oziroma pozna le nekaj naključnih fragmentov.
5–7	Odgovor je kratek in fragmentaren, vendar vsebuje elemente, ki so povezani z obravnavanim besedilom. Največkrat gre za delce vednosti oziroma splošno obnavljanje celote dela in brez povezave z vprašanji iz navodil.
8–10	Komentar deloma že ima zaokroženo zgradbo, vendar v odgovoru prevladuje fragmentarnost; razvitih je nekaj ustreznih poudarkov, vendar je poznavanje dela zelo šibko, brez jasne navezave na vprašanja iz navodil, običajno je najti še veliko nerelevantnosti. Poznavanje dela ima resne pomanjkljivosti.
11–13	Zadostno
	Odgovor je že esejističnega tipa (zgradba, celovitost, zaključenost). Probleme, ki jih odpira odlomek, kandidat razume omejeno in površno, lahko tudi napačno. Kandidat le deloma ali tudi ne odgovori na vprašanja iz navodil, vendar se odgovor že nanaša na dani odlomek, lahko kot preprost opis filozofskega problema, lahko posredno kot obnova celotnega dela, najti pa je še precej nerelevantnosti. Kandidat uporabi nekaj ustreznih pojmov, vendar brez analize. Če kandidat poskuša z argumentacijo, je ta pomanjkljiva. Kandidat delo pomanjkljivo razume na najosnovnejši ravni.
14–16	Dobro, a omejeno
	Odgovor ima dobro strukturo in je brez večjih preskokov v izpeljavi. Kandidat odgovori na dana podvprašanja, morda ne na vsa enako izčrpno in relevantno. Poznavanje dela je brez večjih pomanjkljivosti in na osnovni ravni kandidat delo večinoma razume. Toda opisi in razlage so še slabo razviti; kandidat sicer poskuša analizirati nekatere pojme, morda vzpostavi nekaj povezav med njimi, vendar analizo pogosto nadomešča opis in povzemanje ali parafraziranje trditev iz komentiranega besedila. Kandidat delo pozna in vsebinsko odgovori na vprašanja.
17–19	Prav dobro, a z manjšimi pomanjkljivostmi
	Odgovor ima dobro strukturo, napake v izpeljavi so možne, a ne prevladujejo. Kandidat obširno odgovori na dana podvprašanja, iz česar je razvidno, da delo dobro pozna in razume; razlaga in argumentacija sta jasni in razumljivi, temeljni pojmi so opredeljeni. Še vedno je mogoče najti kako nerelevantnost in neutemeljeno trditev, še so mogoče nejasnosti, vendar pa so na tej ravni to bolj obrobne pomanjkljivosti. Kandidat delo dobro pozna ter v odgovorih dobro razloži in razčleni temeljne probleme odlomka in dela.
20–22	V glavnem odlično
	Naloga ima dobro strukturo, jasno in koherentno izpeljavo, skozi katero kandidat skladno in vsebinsko izčrpno odgovori na vsa dana podvprašanja. Značilni sta analiza pojmov in razvita pojmovna mreža. Kandidat ima zelo dober pregled nad celotnim delom in ga komentira s pojmovnim aparatom iz besedila. Lahko tudi vstopi v dialog z avtorjem dela ter razvije in utemelji svoja stališča. Avtorja morda tudi obravnava širše z vidika filozofske tradicije. Seveda je treba upoštevati starost kandidatov in dejstvo, da so se s filozofijo ukvarjali samo eno leto. Kandidat delo zelo dobro razume, temeljito odgovori na vsa podvprašanja in ponekod celo vstopi v dialog z avtorjem.

Dodatna navodila za komentar besedila

Gre samo za okvirna navodila, kandidat se sam odloči, kako bo strukturiral svoj komentar in kako bo razporedil odgovore na vprašanja.

Naloga	
1	Platon: Država Platon predpostavi, da je idealno državo moč doseči samo pod pogojem, da mesto vladarja zasede filozof. Slednjemu namreč pripada filozofska duša, ki je hitro učljiva, ima dober spomin in je dostojanstvena. Filozof ljubi modrost, ljubi resnico in presega mnenje, na ravni katerega je spoznanje večine ljudi. Te, ki v državi, glede na svojo nadarjenost duše, sodijo bodisi v prehranjevalni stan ali stan čuvarjev, v prisposodbi o votlini z njenega dna zapusti filozof, ki se s pomočjo premišljene vzgoje povzpne v svet zunaj nje in naposled uzre Sonce, ki prisposablja idejo Dobrega. Uvid in spoznanje absolutne resnice je rezultat prehojene poti vnovičnega pomnjenja, ko razumski del filozofske duše doseže Eno. Za to je potrebna dolgoletna vzgoja, nauki, ki se premišljeno zvrstijo, so telovadba, muzična umetnost, aritmetika, geometrija, stereometrija, astronomija in naposled dialektika oziroma prava filozofija, ki z močjo soočanja argumentov odstira neovrgljivo resnico oziroma absolut.

Naloga	
2	Aristotel: Nikomahova etika Aristotel pravi, da so hotena dejanja tista, ki imajo počelo v delujoči osebi, pri čemer mora le-ta biti seznanjena z okoliščinami in posledicami, ki dejanje spremljajo. Dejanje je torej nehoteno, če je storjeno prisilno ali iz nevednosti, in sicer slednje le v primeru, kadar dejanju sledita bolečina in obžalovanje (če smo delovali iz nevednosti, a ne občutimo obžalovanja, smo ravnali zgolj »ne hoteno«, ne pa tudi nehoteno). Mešana dejanja so za Aristotela tista, ki jih sicer storimo hote, a smo po drugi strani vanje prisiljeni: primera, ki ju navaja, sta zločin, ki je bil storjen zaradi tiranove grožnje družinskim članom in metanje tovora čez krov ladje v nevihti, da bi s tem rešili življenje sebi in drugim. V teh primerih se za Aristotela sicer odločamo svobodno, toda smoter je odvisen od zunanjih okoliščin. Problematika hotenih, nehotenih in mešanih dejanj je za Aristotela pomembna zaradi dvojega: prvič zato, ker lahko v moralnem smislu ocenjujemo le hotena dejanja, drugič pa zato, ker je človekovo najvišje dobro ravno hoteno delovanje, namreč tisto, ki je v skladu z vrlino.

Naloga	
3	Descartes: Meditacije Descartesov projekt iskanja absolutno gotovega spoznanja temelji na postopku metodičnega dvoma. Ta je opredeljen kot postopek, pri katerem še tako majhen razlog za dvom povzroči, da neko spoznanje proglasimo za lažno. Spoznanje telesnih stvari temelji na čutni zaznavi, ki je predmet celega niza uničujočih argumentov v prvi meditaciji (čutne prevare, argument z norcem, argument s sanjami), poleg tega pa je močno zaznamovano z relativnostjo in subjektivnostjo. V nasprotju z zaznavo zunanjega sveta je razumsko spoznanje lastnega jaza absolutno gotovo, saj ne samo da se ga prej omenjeni argumenti ne dotaknejo, temveč je obstoj lastnega jaza z vsako – še tako lažno in dvomljivo čutno zaznavo – neovrgljivo potrjen. Od kandidata se pričakuje, da v svojem komentarju razloži Descartesovo argumentacijo. Poznavanje celote dela pa kandidat izkaže s tem, da pokaže, da se Descartes ne ustavi pri dokazu obstoja lastnega jaza, ampak v nadaljevanju dokaže tudi bivanje Boga in zunanjega sveta.

Naloga	
4	Nietzsche: H genealogiji morale Iznajdbo moralnih pojmov dobrega in slabega Nietzsche pripiše tem, ki jih imenuje imenitniki. Ti so svoj presežek moči uporabili za poimenovanje stvari, sami pa so svojo dejavnost spontano občutili kot nekaj dobrega. Slabo je bilo šele nekaj drugotnega, kot nasprotje tega, kar je bilo najprej označeno kot dobro. S tem Nietzsche oporeka tistim razlagam izvora morale, ki to poskušajo razumeti kot izhajajočo iz človekove »reaktivnosti« (bodisi morala kot reakcija na krivice ali pa kot iskanje koristi). V navedenem odlomku Nietzsche svoje ugotovitve poskuša podkrepiti z iskanjem etimologije besed dobro in slabo, kjer poskuša najti ločnico med obema izrazoma, ki se nanaša na razliko med plemenitim ali imenitnim na eni strani ter navadnim in preprostim na drugi. Nova morala bi po Nietzscheju v nekem pogledu sledila tej prvotni razdelitvi (na kar napeljuje njegova opredelitev človeka prihodnosti kot nosilca nove morale), vendar pa ne zgolj v smislu vrnitve k prvotnemu pomenu, temveč kot iznajdba, ki bo vrednostne sodbe vzpostavila na novo.

IZPITNA POLA 2

Ocenjevalna shema za esej (0–22 točk)

Navedeni opisi v shemi ustrezajo večjemu delu esejev, vendar je treba upoštevati, da posamezni eseji lahko vsebujejo lastnosti z različnih ravni. V takšnem primeru je treba presoditi, kateri element oziroma lastnost prevladuje v eseju kot celoti.

Točke	Merila
0–10	Odgovor ne zadošča
0	Popolnoma nerelevanten odgovor, če je že najti kaj relevantnega, gre za naključje.
1–4	Odgovor je le skiciran, ne daje pomembnejših elementov, ki jih zahteva vprašanje, je fragmentaren in večinoma nerelevanten. Gre za postavljanje miselnih fragmentov enega ob drugega, ne pa za povezano besedilo. Poznavanja filozofskih vsebin, povezanih s problemom iz naslova, ni.
5–7	Odgovor je fragmentaren, vendar daljši, morda deloma zaokrožen, kandidat ne pozna filozofske problematike izbranega naslova, zato odgovarja s pomočjo zdravega razuma in splošne razgledanosti.
8–10	Odgovor je fragmentaren, če pa ima zaokroženo zgradbo, je polna miselnih preskokov. Poznavanje in razumevanje danega problema je zelo omejeno, običajno skrženo na nekaj nerazvitih, zgolj navrženih relevantnih poudarkov, ki so obrobni in kombinirani s splošno razgledanostjo kandidata. Kandidat skorajda ne uporablja ustrezne filozofske terminologije. Njegove trditve so pogosto tudi nenatančne in napačne. Za odgovor je tipično obnavljanje drobcev najbolj elementarne snovi ter ponavljanje enega in istega.
11–13	Zadostno
	Gre za daljše in razmeroma celovito besedilo (meja ni trdna, a odgovori z manj kakor 600 besedami so večinoma prekratki za zadovoljivo obravnavo problema). Odgovor je esejističnega tipa (zgradba, celovitost, zaključenost), vendar sta uvod in/ali zaključek slabo razdelana, prisotni so tudi preskoki v izpeljavi. Problem, ki ga zastavlja vprašanje v naslovu, kandidat razume zelo poenostavljeno. Nerelevantnosti so še očitne, toda odgovor se že nanaša na vprašanje. Kandidat uporabi nekaj relevantnih pojmov, vendar jih ne analizira. Naloga je večinoma opisna, če pa kandidat argumentira, je argumentacija skromna, površna in pogosto nejasna; naloga kaže zgolj najbolj osnovno seznanjenost s filozofsko problematiko in omejeno razumevanje, uporabljena terminologija in jezik le delno ustrezata filozofski obravnavi problemov. Odgovor kot celota se opira na obnavljanje najbolj splošno znanih dejstev in argumentov, večkrat pa je najti tudi napačne trditve. Zato je odgovor le zelo poenostavljena predstavitev in rešitev problema. Se pa kandidat večinoma že giblje na najosnovnejši ravni razumevanja in razlage problema.
14–16	Dobro, a omejeno
	Odgovor ima najmanj 600 besed, njegova zgradba je dobra; uvod razloži ali vsaj nakaže problem, sklep se nanaša na problem, lahko je tudi izpeljan iz naloge. Razčlenjenost na odstavke je ustrezna, a lahko so prisotni preskoki v izpeljavi. Problem, ki ga zastavlja naslov, kandidat razume, kar mu omogoči pregled nad celoto odgovora. Uporablja osnovno in za problem večinoma relevantno filozofsko terminologijo. Vendar so pojmi največkrat uporabljeni kot samoumevni, njihova analiza je obrobna, prav tako povezanost z drugimi relevantnimi pojmi. Kandidat opis in razlago poskuša dopolniti z argumenti, vendar gre največkrat za obnovo le delno razumljenih argumentov. Kandidat pa se že zaveda, da je argumentacija pomemben del odgovora, zato predstavi več pogledov na problem. Esej izraža dobro seznanjenost z ustrezno filozofsko problematiko, kar se kaže v dovolj obširni predstavitvi posameznih pogledov, vendar jasno razumevanje danega problema, argumentacija in analiza relevantnih pojmov še nista v ospredju.

17–19	Prav dobro, a opazne pomanjkljivosti
	Esejistična zgradba je dobra. Uvod razloži problem, sklep je praviloma izpeljan iz jedra, odstavki so smiselno zaokrožene celote, preskoki v izpeljavi so redki. Problem iz naslova kandidat dobro razume. Uporabljeni pojmi so skoraj zmeraj relevantni in zadoščajo za smiselno obravnavo problema, kandidat se zaveda nujnosti analize pojmov in argumentacije. Nasploh v eseju oboje prevladuje pred povzemanjem stališč. Argumentacija je večinoma dobra in je posledica samostojnega premisleka. Vendar so lahko nekateri argumenti še pomanjkljivi, nasprotna stališča in protiargumenti pa ponekod niso primerno ali pa sploh niso predstavljeni, nekateri temeljni pojmi so lahko predstavljeni kot samoumevni. Terminologija in jezikovno izražanje sta primerna. Iz odgovora je razvidna zelo dobra seznanjenost s filozofskimi problemi, tudi njihovo dobro razumevanje, čeprav je še mogoče zaslediti pomanjkljivosti v znanju, razumevanju in argumentaciji. Kandidat se že pretežno giblje na abstraktni ravni razmisleka in abstraktno večkrat povezuje s konkretnim.
20–22	Zvečine odlično
	Poglobljen in argumentiran odgovor na vprašanje z analizo pojmov in razvito pojmovno mrežo, z jasno in koherentno linijo argumentacije, ki upošteva tudi protiargumente. Uvod in zaključek sta jasna in jedrnata, z dobro formuliranim problemom oziroma njegovo rešitvijo. Izpeljave in utemeljitve so skladne in povsem jasne, odlomki so zaokrožene celote in so med seboj zelo dobro povezani. V naslovu zastavljeni problem kandidat poglobljeno razume, kar izrazi s poglobljeno analizo pojmov, bogato pojmovno mrežo, lahko pa se že zaveda meja svoje argumentacije (vendar to ni nujno). Včasih stopa v filozofski dialog z zagovorniki drugačnih stališč in kaže tudi osebni odnos do filozofskih problemov, kar je že plod samostojnega razmisleka. Esej kaže zelo dobro splošno seznanjenost s filozofskimi problemi in njihovo zelo dobro razumevanje. Terminologija in jezikovno izražanje sta bogata in ustrezna. Kandidat se že zanesljivo giblje na abstraktni ravni razmisleka in pogosto povezuje abstraktno s konkretnim. Esej še lahko ima kakšno pomanjkljivost, toda pri ocenjevanju je treba upoštevati starost kandidatov in dejstvo, da so se s filozofijo ukvarjali samo eno leto.

Dodatna navodila za esej

Navodila so le okvirne smernice: kandidat lahko napiše vsebinsko povsem drugačen esej, če ga le smiselno poveže z naslovnim problemom.

Vprašanje stvarnosti

Naloga	
1	Razpravljajte o trditvi: Tudi če ima determinizem prav in je vse določeno vnaprej, svoboda vendarle obstaja, saj imamo na izbiro, da usodo sprejemamo ali pa se ji upiramo. Determinizem predpostavlja, da je vse dogajanje v svetu določeno vnaprej s kavzalnostjo. To implicira, da človek v običajnem pomenu ni svoboden, saj je tudi njegovo ravnanje posledica verige vzrokov in posledic. A zdi se, da je tudi v tem primeru moč najti svobodo, saj lahko nujnost spoznamo in se s tokom dogodkov, ki ga narekuje, strinjamo. Dogajanje v svetu je zdaj še zmeraj določeno vnaprej in brez našega vpliva, a hkrati ga lahko privzamemo kot del sebe. Tako ga ne dojemamo več kot tujo, zunanjo silo, kar pomeni, da se lahko imamo za svobodne. Seveda pa se zastavi vprašanje, ali ni tudi naš pristanek na determinizem tudi sam že določen vnaprej. Kandidati naj razpravljajo o mehkem determinizmu, ki mu naj zoperstavijo nasprotno stališče.
Naloga	
2	Razpravljajte o trditvi: Besede niso slike, ki bi posnemale stvarnost, pač pa čopič, ki svet ustvarja. Naslovna teza predpostavlja, da besede niso preprosta imena, ki bi posnemala stvarnost, pač pa le-to ustvarjajo. Njihova referenca (to, kar z njimi označujemo) torej ni dana vnaprej, ampak je ustvarjena z jezikom. To implicira, da od jezika neodvisna stvarnost ne obstaja, pa tudi, da morda govorci različnih jezikov živijo v različnih svetovih, vsaj v primeru, kadar se njihove slovnične bistveno razlikujejo. Zdi se, da v tem primeru težko jasno razločujemo med videzom in resničnostjo, jezikovni pojavi pa so hkrati tudi stvarni, kar vse priča o tem, da imamo opraviti bodisi s posebno vrsto monizma bodisi z jezikovnim pluralizmom, kjer slovnične kategorije določajo ontologijo. Pri obravnavi tega stališča, ki spominja na konstruktiviste in poznega Wittgensteina, se lahko kandidati spustijo v debato z bolj tradicionalnimi ontološkimi stališči, kot sta materializem in idealizem.
Naloga	
3	Razpravljajte o trditvi: Smisel življenja je nekaj, kar si moramo ustvariti, ne pa nekaj, kar moramo najti. V skladu z eksistencialističnim pogledom na svet bistvo človeka ni nič fiksnega, kar pomeni, da je človek pravzaprav to, kar mu uspe iz sebe ustvariti. To pomeni, da človek nima kakšne vnaprej dane naloge, ki jo mora izvrševati, niti, da je smisel kakšna reč, ki jo je moč odkriti, tako kot lahko denimo odkrijemo naravoslovna dejstva. Kandidati lahko v sklopu obravnave naslova razpravljajo o razliki med bivanjskimi in znanstvenimi uvidi, o različnih kategorijah bivajočega in njim pripadajočih esencah, pa tudi o avtentičnosti človekovega življenja, pri čemer se lahko navežejo na različne avtorje, od omenjenih eksistencialistov do Platona in Aristotela.

Vprašanje spoznanja

Naloga	
4	Razpravljajte o trditvi: »Slikar hoče vedeti, kako stvari zaznavamo s čutili, filozof pa hoče vedeti, kaj so ... Toda če resničnost ni to, kar zaznavamo s čutili, ali lahko sploh vemo, ali obstaja kakšna resničnost?« (Bertrand Russell) Russellova izjava se nanaša na pojmovanje resničnosti, ki temeljni na empirizmu. To pojmovanje je problematiziralo Platonovo delitev resničnosti na dva svetova, pri čemer je Platon vzpostavil tudi jasno hierarhijo med njima. Čutnozaznavni svet po Platonu sicer ni neresničen, je pa nekje med resničnim in neresničnim, s čimer je po mišljenju nekaterih filozofov napačno pojmoval resničnost. Resničnost je namreč najprej tisto, kar nam kažejo čutila, ta pomenijo naš prvi in edini gotovi dostop do sveta. Razumske sheme so preveč abstraktne in bi brez podlage na čutnem izkustvu ostale povsem brez vsebine.
Naloga	
5	Razpravljajte o trditvi: Znanost je eden od načinov spoznavanja sveta, nikakor pa ne edini možni in tudi ne edini pravilni. Novoveška znanost je že v času svojega nastanka postajala vse pomembnejša avtoriteta pri razlaganju sveta. Izpodrinila je tradicionalno razmišljanje, ki je temeljilo na religiji. Sčasoma se je vse bolj uveljavilo prepričanje, da bi morali pri razlagi sveta uporabljati zlasti znanstveni način mišljenja, medtem ko so drugi manj zavezujoči in imajo manjšo spoznavano vrednost. Znanost naj bi odkrivala resnico o svetu, kakršen je sam po sebi, njena avtoriteta pa naj bi bila utemeljena na zmožnosti, da pojave opazuje nevtrarno in objektivno (neodvisno od opazovalca in njegovih predsodkov in nerazumnih predpostavk). V diskusijo o tem, koliko je takšno razumevanje znanosti upravičeno, lahko kandidati vpeljejo eksistencializem in njegovo skepsa do tega, koliko daleč seže razum (npr. pri Kierkegaardu). Možna pa je tudi obravnava znanosti v razmerju do filozofije in umetnosti (npr. v navezavi na Heideggerja ali Nietzscheja).
Naloga	
6	Razpravljajte o trditvi: Če neki trditvi ne moremo postaviti protiargumenta, to še ne pomeni, da je resnična. Kandidati naj bi v esejih razmišljali o kriterijih za presojo resničnosti trditev. Že Sokrat je uporabljal metodo, s katero je poskušal ugotoviti, kako resnične so trditve, ki jih ljudje zagovarjajo. Sokratova metoda temelji na tem, da trditvam, za katere ugotavljamo, ali so resnične ali ne, poskusimo poiskati nasprotno argumente, pri čemer bo najresničnejša tista trditev, ki ji ne bo več mogoče oporekati. Kljub temu pa se ob tem lahko zastavi vprašanje, ali je takšna trditev resnična ali pa se samo zdi kot takšna – nemogućnost oporekati ji lahko pomeni našo nezmožnost, kar pa še ne pomeni, da ji načeloma ni mogoče oporekati. Kandidati bi v navezavi na tako zastavljen problem lahko nadaljevali z razmišljanjem o skepticizmu in mejah človeškega spoznanja. Trditev iz naslova je sicer možno zagovarjati tudi v kontekstu razmisleka o falsifikaciji: če neke trditve ne moremo ovreči, to še ne pomeni, da je resnična, saj je možno, da sploh ni izkustveni stavek in da svoje ovržbe sploh ne predvideva. Primer take trditve je recimo stavek: »V tej sobi obstaja nezaznavni samorog.« Tej propoziciji ni moč postaviti protiargumenta, a ne zato, ker bi bila resnična, pač pa zato, ker je strukturno sestavljena tako, da niti ne ponuja možnosti lastne ovržbe, zaradi česar po Popperju ne bi bila primer znanstvene trditve.

Vprašanje morale

Naloga	
7	Razpravljajte o trditvi: Ker nam različne vrline narekujejo nasprotno ravnanje, si z njimi pri reševanju moralnih problemov ne moremo prav veliko pomagati. Naslov odpira vprašanja o tem, ali si lahko pri reševanju moralnih problemov lahko pomagamo s pojmom vrline. Trditev iz naslova predpostavlja, da nam različne vrline narekujejo nasprotno ravnanje. Kandidat lahko v eseju premisli, ali to drži in kaj to pomeni za reševanje moralnih problemov. Trditev iz naslova lahko kandidat potrdi tudi z naslonitvijo na Kantovo utemeljitev moralnega dejanja, ki temelji na pojmu dolžnosti oziroma kategoričnem imperativu, ki ima sedež v človeškem razumu, in daje nemara trdnejšo osnovo za reševanje moralnih problemov. Seveda gre kandidat lahko še dlje v kritiki tradicionalnih moralnih zastavitev in skuša z naslonitvijo na Sartra pokazati, da tudi Kantova ali katerakoli druga »splošna morala« ne omogoča reševanja moralnih problemov, v katere je vržena posamezna eksistenca. Po drugi strani pa si lahko kandidat pomaga z antičnimi filozofi in pokaže, kako teorija vrlin vendarle omogoča reševanje moralnih problemov.

Naloga	
8	Razpravljajte o trditvi: »Nobena splošna morala vam ne pove, kaj naj storite. Na svetu ni znamenj.« (Jean-Paul Sartre) Naslov odpira vprašanje, ali je sploh mogoče utemeljiti moralnost ali nemoralnost nekega dejanja. S tem odpira številne možnosti premisleka kandidata, ki pa se mora osredotočiti na izhodiščno vprašanje. Kandidat seveda lahko izhaja iz znane Sartrove kritike tradicionalnih moralnih rešitev, v kateri dokazuje, da je realnost človeške situacije preveč kompleksna, da bi jo lahko reševali z naslonitvijo na absolutistične poskuse utemeljitve morale, kot so na primer Kantova, krščanska, utilitaristična in druge. Lahko pa po drugi strani dokazuje, da te rešitve vendarle bolj ali manj zanesljivo kažejo »znamenje«, kako je treba ravnati v posamezni situaciji.

Naloga	
9	Razpravljajte o trditvi: Bolj ko razumemo, kaj osrečuje večino, več možnosti imamo, da ravnamo moralno. Trditev iz naslova odpira vprašanje, kaj je tisto, kar naredi neko dejanje moralno, ter zagovarja načelo srečnosti večine, ki je podobno, vendar ne povsem enako, kot je utilitaristično načelo maksimalne sreče za maksimalno število ljudi. Kandidat ima možnost premisliti, ali so dejanja, ki osrečijo večino, nujno tudi moralna oziroma ali vsaj lahko zagovarjamo trditev, da so najverjetneje moralna, kot pravi trditev iz naslova. Kandidat lahko razpravlja tudi o vprašanju, ali in kako bi bilo sploh možno postaviti pravilo, ki ne bi zgolj z visoko verjetnostjo, ampak kar z nedvomno gotovostjo omogočalo moralno ravnanje. Kandidat lahko premisli Benthamov izračun moralnosti na podlagi sedmih kriterijev in razpravlja, ali je to morebiti pot k utemeljitvi moralnosti dejanja. Kandidat lahko v svojem odgovoru prikaže, ali je tak izračun možen, ter opozori na morebitne šibke točke tovrstnega izračuna. S tem odpre različne možnosti, kako o utemeljitvi morale razmišljati tudi onstran logike evdajmonizma. Kandidat lahko razpravlja tudi o utilitarizmu in številnih različicah utilitarizma, ki so se oblikovali v zgodovini filozofije.

Posameznik in skupnost

Naloga	
10	Razpravljajte o trditvi: Družba enakih možnosti je utvara, ker je doseganje ciljev pogosto odvisno od ekonomskih zmožnosti, te pa so odvisne tudi od pravice do dedovanja. Trditev naslavlja vprašanje enakih možnosti, ki naj bi jih posamezniku omogočala demokracija, znotraj nje pa socialna in liberalna ureditev. Vendar pa tudi slednje ne predpostavlja brezpogojnega poseganja v premoženje ljudstva, kar posledično pomeni, da zaradi neenakih ekonomskih izhodišč, ki so posledica dedovanja, tudi enakovrednost ni mogoča. Kandidati lahko v eseju soočijo Locka, Rawlsa, Nozicka, Milla in Marxa ter socialno in liberalno državno ureditev.

Naloga	
11	Razpravljajte o trditvi: Državne zakone je dovoljeno kršiti, kadar so v nasprotju s posameznikovo vestjo. Državo sestavljajo zakoni, ki so bodisi demokratično izglasovani bodisi rezultat suverenove določitve. V demokratični ureditvi, kjer praviloma obvelja volja večine, pri čemer manjšino pogojno varuje le predhodno vpeljana liberalna država, so zakoni zavezujoči za vse in upoštevanje teh je le izjemoma, v imenu utilitarističnega premisleka neobvezno. Pri tem se zastavljajo številna vprašanja, povezana s pravičnostjo in enakostjo ter možnim žrtvovanjem posameznika za dobro skupnosti. Vendar pa ob podobno vprašanje trči tudi ureditev, ki ni demokratična, katere oblastnik lahko deluje bodisi za dobro skupnosti ali za lastno dobrobit, vendar kljub temu opravlja svojo izvorno nalogo varovanja posameznikovega življenja. Vprašanje je kdaj, če sploh, sta dovoljena nepokorščina in upor. Kandidati se lahko v eseju naslonijo na Hobbsa, Platona, Milla in soočijo relevantno soodvisnost posameznika in skupnosti.

Naloga	
12	Razpravljajte o trditvi: Glavni namen kazni ni odvracati od zločinov, temveč prevzgojiti značaj storilcev. Naslovna trditev se navezuje na tematiko kaznovanja in sooči dva argumenta njene ciljne usmerjenosti. Prvi, ki ga naslov zavrača, je usmerjen v preventivno funkcijo in ima v mislih celotno skupnost, zavezano zakonom. Njeni učinki naj bi se kazali v celotni družbi, a tudi na posamezniku. Drugi – tega naslovna trditev zagovarja – pa poudarja kaznovanje, ki ustreza zločinu in je usmerjeno v izključno prevzgojni učinek, ki storilcu, tokrat kot pokornemu državljanu, omogoči ponovno integracijo v družbo. Kandidati naj razmislijo o smiselnosti kaznovanja in njegovih učinkih ter pravični utemeljenosti kazenske obravnave zločincev.

Filozofija religije

Naloga	
13	Razpravljajte o trditvi: Če Bog obstaja, mora biti nujno dokazljiv. Lahko si zamislimo, da tezo izreka kakšen verski racionalist, recimo Tomaž Akvinski, ki hkrati predpostavlja, da je bog tudi razumsko dokazljiv. Kolikor je namreč racionalnost neka popolnost, Bog pa je hkrati vir vse popolnosti, je jasno, da božanstvo ni nekaj razumu nasprotnega, pač pa prej razumu sorodnega, celo z nekaj z njim istovetnega. Toda tej tezi je seveda možno ugovarjati in najboljši kandidati bodo našli več načinov, kako to storiti. Lahko pokažejo, da je moč misliti Boga kot presežnega, transcendentnega razumu: kot tak Bog ravno ni dokazljiv s pomočjo racionalnih postopkov, pač pa je vera vanj, gledano z običajnega, vsakdanjega vidika morda celo nekaj absurdnega (<i>credo quia absurdum</i>, verjamem, ker je absurdno). Lahko se tudi postavijo na mesto ateista, se s tezo strinjajo in pokažejo, da so vsi dokazi božjega bivanja nezadostni, zaradi česar smemo sklepati, da Boga ni, saj bi bil sicer dokazljiv. Lahko pa se nagnejo tudi v agnosticizem in dokazujejo, da za božje bivanje ni nujno, da je dokazljivo, zaradi česar (ne)obstoj Boga ostaja večna uganka človeštva.

Naloga	
14	Razpravljajte o trditvi: Bog ni nič drugega kot projekcija človeških idealov na nebo. Znamenita teza, ki jo lahko pripišemo ne le Feuerbachu, temveč tudi že antičnim mislecem, trdi, da imajo podobe božanstev pravzaprav človeški izvor. Nič drugega niso kot poosebljenje vsakokratnih družbenih vrednot. Če je to res tako, potem je smiselno, da se kandidati vprašajo, kako se morda podobe božanstev razlikujejo glede na vsakokratno družbo. V skladu z marksistično obarvano refleksijo se jim lahko zastavi tudi vprašanje, ali ni nemara projiciranje idealov toliko močnejše, kolikor težje so razmere v odtujenem svetu. Seveda je eno od osnovnih vprašanj, ki se zastavlja v sklopu te teze, dilema, ali ni vera zgolj zablada, ki človeka zgolj oddaljuje od samega sebe. Zdi se namreč, da s projekcijo idealov na nebo te hkrati tudi izženemo z zemlje.

Naloga	
15	Razpravljajte o trditvi: Kdor ne verjame v boga, ne verjame v svetost lastnega življenja. (Swami Vivekenanda) Kandidat v svojem eseu razmišlja, zakaj bi vera v obstoj boga lahko bila pogoj vere v svetost (lastnega) življenja. Pri tem lahko razmišlja tudi o pojmu svetega, njegovem izvoru in morebitni neodvisnosti od pojma boga. Osredotoči se lahko tudi na tematiko religije in morale ter razpravlja, zakaj je (oziroma ni) obstoj moralnih zapovedi (ki nemara temeljijo na pojmu svetosti življenja) povezan z obstojem boga. Kakšne so posledice (ne)obstoja boga za odnos posameznika do (lastnega) življenja? Kandidat se lahko med drugim nasloni tudi na razprave, ki skušajo v svojih delih dokazovati, da pojem svetega presega pojem religioznega.